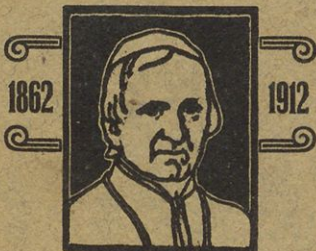

Mladini

ob peldeselletnici Slomškove smrti.

Govorila **M. Štupca**, c. kr. vadniška
učiteljica v Ljubljani.

V Ljubljani, 1912.

Katoliška Bukvarna.

Tisk Katoliške Tiskarne.

620 662

3.04.2006

D 200606774

O petdesetletnici Slomškove smrti.

(Govorila M. Štupca, c. kr. vadniška učiteljica v Ljubljani.)

Ko sem si stavila vprašanje: Kaj hočejo govoriti slabe moči o velemožu Slomšku, me je hotela premagati bojazen. Slavnim možem stavijo častne spomenike po navadi možje, — ženske roke spletajo le vence, dekliški prstje vežejo le cvetke ter kitijo z venci in s šopki grobove, slavoloke, spomenike.

Srečna misel! Tudi jaz ne bom zidala ne upodabljala spomenika. Moj govor naj bo venec; zvijem ga in položim danes v imenu častilcev Slomškovih na gomilo nesmrtnega moža. Častne vence spletajo ponajveč iz lavorovih vej. A zaman iščem lavorik na potu Slomškovega življenja. Pač pa sem tukaj nabrala vednozelenih vejic našega loga in lepoduhteče vršiče domačega rožmarina, potem pa cvetke slovenskih livad. Nezvene,le, živozelene vejice nam značijo glavne poteze Slomškovega značaja, ljubke cvetke naj so nam podobna krasnih lastnosti srca in duše Slomškove.

Vprašajmo se naprej: Kaj hočemo storiti, kako se hočemo izkazati vredni Slomškovega imena?

Vredni smo Slomškovega imena, ako posnemamo Antona Martina Slomška v njegovem značaju in v njegovem delovanju.

Kakšen je bil značaj Slomškov?

Slomšek je bil plemenit, mil, neuklonjen, neustrašen in nesebičen v svojem značaju. Bil je mož resnega, neumornega dela, ki je imelo le vzvišen smoter: čast božjo in blagor milega naroda. Kako lepo se je že v mladosti pojavila ta stran njegovega značaja.

Le glejmo ga **Slomška pastirčka**; vestno je opravljal svoja majhna dela. Pomagal je očetu, pasel živino in se učil na paši in v šoli gospoda Praznikarja tako pridno, da se je še v starosti veselil svojih otroških dni in mladini zapel:

»Lepota sivih las
Je prav obrnjen čas.«

Kot dijak ni letal po ulicah, ni stikal po zabavah; učil se je pridno in se resnobno pripravljaj na svoj poklic. Znamenito je, da se nahaja v letnih izvestjih celjske gimnazije Slomškovo ime vselej začetkom, nikoli v abecednem redu. Spredaj so bili zapisani tisti, ki so imeli le odlične rede.

Kar je pridnemu dijaku preostajalo časa, ga je posvetil proučavanju materinega jezika. Kako plemenito je zastavil, ko je bil še napol otrok, svoje zmožnosti v čast materinščine.

Mala slovesnost se bo obhajala na gimnaziji. Trem dijakom je poverjena naloga, naj prirede v latinskem, grškem in nemškem jeziku vsak po eno pesmico. Pri tem so prezrli dijaka Slomška, ki je bil posebno odličen v jezikovni stroki. Ali se je maščeval? zabavljal? pritožil? — Takim dejanjem ni bil kos naš Slomšek.

Tiho gre domov, ve se potolažiti, da je celo zadovoljen. Sede za mizo in piše, zлага in popravlja. Ko pride slovesnost, posluša svoje tri tovariše. Slednjič prosi vljudno, ali sme povedati to, kar je priredil v materinščini za slavnostni dan. Kdo se hoče ustavljati vljudnosti, skromnosti pridnega dijaka? In Slomšek deklamuje svojo čestitko, ki jo je bil zložil v slovenskem jeziku. Enoglasna sodba je priznala slovenski deklamaciji prvenstvo. Način, kako je pomagal tu prvič slovenščini do veljave, je bil tako prikupljiv, tako plemenit, da ni bilo ne nasprotstva, ne zavisti. Da, profesor Zupančič ga pohvali, rekoč: »Mislim, da boste kdaj še več delovali v slovenščini.«

Plemenito, "dobro srce Slomškovo spoznamo tudi iz naslednjega. Slomšek-dijak opazi sošolca Lukeža Grliča, ki mora dan na dan neusmiljeno stradati. Hoče mu pomagati. Zato mu kratkoma-lo za vselej prepusti svoj zajutrak in večerjo. Sam se pa zadovolji s kosilom; za večerjo pa vzame kos kruha in kozarec vode.

Ko je bil **Slomšek** v Celovcu **bogoslovec**, so kmalu spoznali njegovo jezikovno naobrazbo. Zato je bil postavljen za učitelja slovenščine svojim tovarišem in tudi drugim, ki so iz mesta prihajali k slovenskim uram v bogoslovnico.

Ne vemo, ali je sprejemal za to delo Slomšek nagrado; a to vemo, kako je ogreval srca svojih učencev z ljubeznijo do materinščine in da je bil njegov uk zelo uspešen. Znano je tudi, kako ljubi vsak tembolj materni jezik, čimbolj ga pozna.

Kot spiritual je pozneje navajal mlade bogoslovce, da so prestavljali pesmice in prevajali Krištof Schmidove povestice za mladino. Popravljjal jih je, opilil in zbral v knjigo. Veliki del počitnic je presedel pri korekturi, plačeval je tiskovne stroške, a čast je odklanjal. »Priredili celovski bogoslovci«, tako čitamo na naslovni strani knjig, ki so bile v pretežni večini sad Slomškovega truda.

Pozneje je bil Slomšek župnik in dekan v Vuzenici. V tistem času sta se primerili dve veliki nesreči. Ne daleč od Vuzenice pri Sv. Antonu je pogorelo kmetu Turineku vse imetje. Slomšek mu posodi najprej par volov, da si preorje svoje njive, potem mu pa še podari čvetero živine zastonj. V svojih letnih izdatkih si je Slomšek zapisal tedaj naslednjo opombo: »Kdor revežem pomaga, temu Bog obresti plačuje; naj bi

dal Bog Turineku pa tudi meni srečo!« V zimskem času je nekoč trčil splov (flos) ob led ter se razbil. Trije vesljači so utonili, dva moža sta se rešila ter obležala mokra v snegu na obrežju Drave. Slomšku sporoče; hitro priteče na lice mesta in ukaže: Prenesite mi ponesrečenca koj v župnišče! Tam jima streže skozi dva meseca tako ljubeznivo, kakor bi bila najbližja sorodnika. Ko vprašata pred odhodom moža, kaj sta dolžna, jima odgovori Slomšek: Bog je že vse plačal.

Plemenitost Slomškovega značaja vidimo posebno tedaj, ko je mitra dičila njegovo glavo. Sebi delo in napor, drugim priznanje, sebi breme, drugim plačilo, to je bilo njegovo načelo. Hčerka bivšega Slomškovega uradnika (ki še danes živi v Mariboru), mi je pravila: Kadarkoli je bilo večje ali kako izredno delo, poslal je Slomšek očetu nagrado, bodisi v tej ali oni obliki. Še danes hranimo v naši družini ta kozarec, ono-le sličico, pa tudi spomin na neštevilne dobrote mile Slomškove roke.

Plemenit značaj spoznamo posebno za časa preganjanja in v tem, kako se vede spričo žalitev. Tudi Slomšek je imel nasprotnike, trnjeva je bila pot njegovega delovanja. Kaj opazimo? Težkoče je premagal z neumorno vztrajnostjo, nasprotstva z milo resnobo, napade s krotkostjo in molčečnostjo.

Kot spiritual je moral nekoč posvariti gojenca. Mladenič ni spoznal, da

mu hoče Slomšek dobro. Na opetovane opomine odgovarja le protivno. Slomšek ne odneha. Mladenič mu reče slednjič: »Jaz vas sovražim.« — »Jaz pa vas ljubim,« mu odvrne spiritual, in Slomšek je bil zmagovalec. Protivni gojenec je pozneje sam zapisal ta dogodek v proslavo svojega učenika, kateremu je bil od te ure vdan z vsem srcem.

Nekoč Slomšek ni mogel spolniti želje možem, ki so bili prišli v deputaciji pred škofa. Eden izmed mož je bil toli razjarjen, da mu zakliče v obraz: »Niste vredni, da ste škof!« Slomšek ga tiho gleda, potem odide brez odgovora, a se vrne čez nekaj trenutkov. Stopi k možu, ki ga je bil žalil, mu stisne bankovec v roko mirno rekoč: »Ker vam nisem mogel spolniti želje, dovolite, da vam vsaj povrnem potne stroške.« Te besede so tako presenetile in presunile navzoče, da so odšli pomirjeni na svoj dom.

Motil bi se pa vsak, ki bi mislil, Slomšek je bil pač krotke narave, lahkota mu je bila tako vedenje. Ne, obratno. Slomšek je bil zelo občutljivega srca, stroge in nagle narave in njegova krotkost in ljubeznivost sta bili sad mnogoletnega napora in neprestanega premagovanja. Še v zadnjih letih njegovega življenja se je primerilo, da je zapustil Slomšek poznega večera svoje stanovanje. Šel je iskat užaljenega prijatelja ali se napotil k tistemu, kateremu je tekom dneva dal po neprevid-

nosti ali vsled svojega temperamenta trdo besedo. Hotel je popraviti, prosil je oproščenja, ker drugače ne more k počitku.

To so le nekatere značilne poteze; kažejo pa nam dovolj, kako plemenit je bil Slomšek v svojem značaju. Kdor hoče spoznati Slomška docela, se mora uglobiti in vtopiti v njegova dela. Iz vsake strani njegovih spisov nam odseva tolika plemenitost, da nam polni dušo z velikim občudovanjem in neomejenim spoštovanjem pa tudi z iskreno željo: posnemati ga hočem, kolikor morem.

Kaj pa je bil temelj, kako je pa došel Slomšek do tolike vzvišenosti značaja?

Čista in neomadeževana je bila njegova mladost, vestno in skrbno se je pripravljajal za svoj poklic, globoka in resnična pobožnost je bila zvesta spremljevalka njegovih dni.

V Slomškovi »Veseli pesmi nedolžnega mladeniča« čitamo sledečo kitico:

Lepo sije solnce jutrajno
Okrasuje zemljo in nebó
Lepše mládo lice se svetli
V zarji ljube, svete čistosti.

Ali niso te besede kakor ljubka slička mlade Slomškove duše?

Čist in nedolžen je bil pastirček Tonček; v njegovi navzočnosti se tovariši niso upali niti ziniti nečedne be-

sedice. »Radi smo ga imeli, da nekako spoštovali smo ga vsi,« tako je pozneje pripovedoval nek kmet, bivši součenec Slomškov.

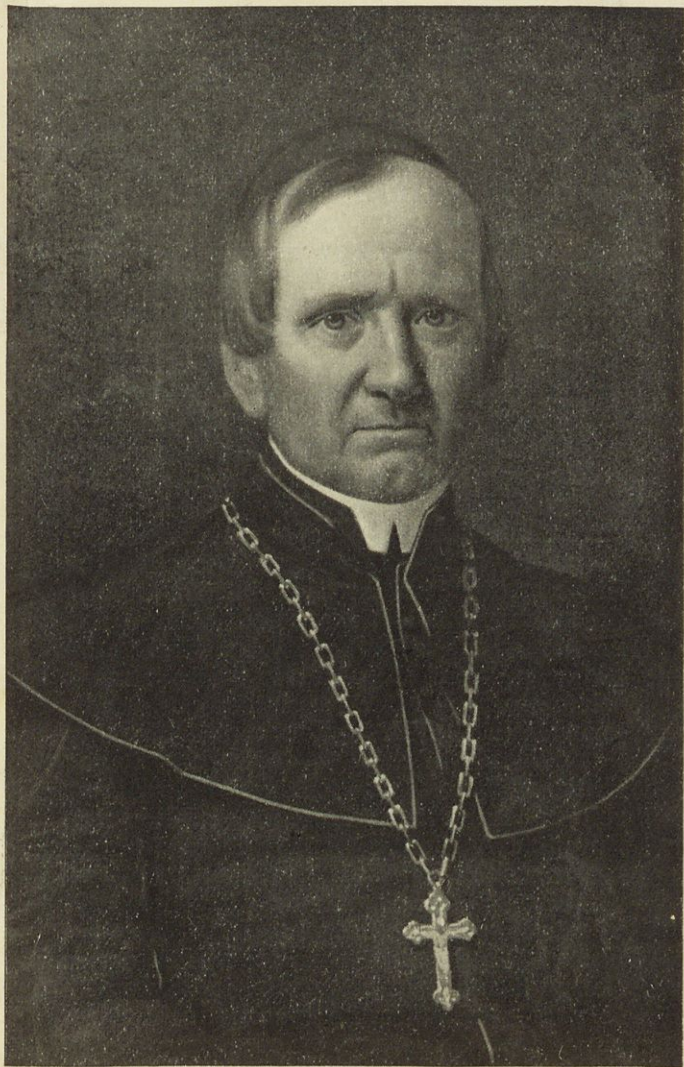
Materino oko in njeni nauki so bili varihi otroške nedolžnosti Slomškove. Materin blagoslov, opomini in zgled kateheta - učitelja Pražnikarja so bili kerubi dijaka Slomška, ki so zabranili, da ni bilo oskrunjeno svetišče njegovega srca. A tudi sam je sodeloval, da ni osmodila slana cvetk njegove duše. Ljubil je delo in molitev. Svojih talentov ni zakopaval, pridno se učil in obraževal nele iz knjig, ampak tudi s potovanjem. Učil se je predvsem tega, kar je spadalo v njegovo stroko. Tako je neomadeževanega srca in bogat na duhu vstopil v svečeniški stan in postal maziljenec Gospodov.

Učil se pa ni le kot dijak, kot bogoslovec, učil se je neumorno naprej; nikoli ni prenehal. Z učenjem je vselej združeval molitev.

V Slomškovih spisih čitamo nekje:

»Molitev in premišljevanje sta tisti peruti, ki dvigata človeški duh nad vsakdanje in minljivo.«

In Slomšek je bil mož, čigar besede so bile odsev njegovih dejanj. Znano je, da ga je našel večkrat njegov sluga še v jutro na kolenih spečega, a postelj je bila nedotaknjena. Ni čuda, da je bilo toli plodonosno Slomškovo delovanje. Bilo je sad njegove velike duše.

Neobhodna posledica toli čistega in plemenitega značaja je bila Slomškova neustrašenost in neuklonjenost.

Kdor ima neomadeževano vest, ko ga se bo bal? Kdor stori po svojih zmožnostih svojo dolžnost, kdo ga bo uklonil?

Moj bivši profesor nemščine je bil velik častilec Göteja. Nekoč je pa dejal: »Tega ne morem odpustiti gospodu Göteju, da je uklonil svoj tilnik Napoleonu.«

Imenujte mi osebo, ki je uklonila našega Slomška. V dobah prekucije in zmede je stal Slomšek učeč in svareč kakor junak na braniku. Leta osemindesetdesetega, ko je vrelo vse okrog, je ohranil Slomšek svoje ljudstvo mirno in ga obvaroval s svojimi klici nesreč in zmot. Noč in dan je pisal in delal, da so mu začele pešati oči. Vse to za milo slovensko mladino, za ljubljeno svoje ljudstvo, ki ni imelo knjig v materinščini. Ali je bilo to lahko delo? Ko je prišel s svojim prvim rokopisom, da poišče založnika, ga še dobiti ni mogel. Nihče ni hotel tiskati slovenske knjige, rekoč: »Saj slovenskih knjig nihče ne kupuje.« A Slomšek se ni dal ne odvrniti ne splášiti. Ljubezen ga je priganjala, da je delal naprej, da je vztrajal.

Je-li žel zato pohvale, odlikovanja, častne kolajne, denarne nagrade? — Le trud, napor in bolezen si je nakopal; še več — celo sumničili so ga, sovražili so ga, sovražili tako, da zadnja leta še

ni bil varen svojega življenja. Ali ga je to splašilo, uklonilo?

»Za narod svoj malo govoriti, mnogo storiti, vse trpeti!« to je bilo geslo Slomškovo. Kako pogumno je branil pravice Slovencev, kako modro se potegoval za pravice mile materinščine!

Značilno je in ostane, da Slomšek za vse svoje velike zasluge, ki si jih je iztekel posebno za slovensko šolstvo, ni prejel ni enega odlikovanja.

Saj jih pa tudi ni iskal, niti si jih želel. Kajti n e s e b i č n o s t je bila značilna poteza njegovega značaja. Sebi trud, drugim nagrado, sebi delo, drugim plačilo — tako je bilo življenje in delovanje Slomška.

Zbog tega je tudi nebeški mir in ljubezniva radost polnila njegovo dušo. Ko čitamo Slomškova dela, njegove spise, njegove pesmi, čutimo, kako veje iz njih vzvišen mir in srčno veselje. Iz Slomškovih spisov se prikrade tudi mir in veselje v našo dušo, da sami ne vemo kdaj.

Naj mi bo dovoljeno, da povem zgled iz lastne skušnje.

Ko sem bila mlada učiteljica, sem šla z velikim navdušenjem v šolo. A kmalu so mi omagovale moči. Šolska praksa se je tako slabo ujemala s teorijo, katere mi je bila polna mlada glava. Nisem si vedela pomagati, zato nisem bila več srečna v šoli. Pridem k drugemu izpitu. Dobimo slovensko pedagoško nalogo: »Učitelj bodi svojim

učencem solnce, ki sveti in ogreva, ne pa blede mesec, mrkel in zaspan.« A. M. Slomšek.

Ta rek mi je bil kaŝipot, da sem začela stikati po Slomškovih knjigah. Poiščem si predvsem knjigo, o kateri sem slišala že toliko hvale: »Blaŝe in Neŝica«. Našla sem staro, menda prvotno izdajo v ŝol. učit. knjiŝnici. Ne bom natančneje opisovala, kako je govoril Slomšek iz te knjige moji duŝi. Ko sem odloŝila prečitano knjigo, sem se čutila kakor prerojeno, bila sem zopet v ŝoli srečna. Našla sem v tej knjigi več nego sem pričakovala.

Nebeŝki m i r in srčna r a d o s t, ki odseva iz Slomškovih spisov je tudi značilna točka Slomškovega značaja. Slomšek je bil svojemu ljudstvu svetlo solnce, ki sveti in ogreva. Kazal je mladini in odraŝčencem pot prave, srčne zadovoljnosti, pot do časne in večne sreče.

Koliko veselja je razlil po ŝirni Sloveniji Slomšek le s svojimi pesmicami! Ne bom presojevala Slomškovih stihov po umetniŝki vrednosti. Glejmo le, kako se udomačijo med narodom. Mati pri zibeli, ŝolska mladina, pastirji pri ŝivinci, predica za kolovratom, pri slavnostih in slovesih, na gostijah in sedminah, v ŝoli in v cerkvi, povsod, povsod se razlegajo Slomškove pesmi. Iz ljudstva so in za ljudstvo. Kdaj jih je zloŝil Slomšek največ? Ali za časa svojega mladoletja? Čudno, ne. Starejŝi ko

je škof Slomšek, težje ko je breme dolžnosti, večji ko so trudi, mileje in srčnejše doné strune Slomškove. Sredi bojev in trpljenja je ohranil Slomšek vzore mladih dni, mladostno navdušenost in ljubezen za slovensko domovino, za milo svoje ljudstvo, ohranil je veselo srce. Slomšek je stal kakor veličastna, krasna lipa med svojim ljudstvom. Starejša ko je lipa, tem številnejši je njen cvet, poln sladke, medene vonjave in zdravilne moči.

Kako je že zapel kratko pred smrtjo?

Slovo solčavskim planinam.

Z Bogom, hčere matere mogočne Slave,
Košata Radoha, visoka Ojstrica,
Gorata Rinka in zobata Olšova
Povzdigajte Slovencem bistre glave
Naj bodo vrli sini Slave!

V nebesa kažejo mogočni velikani
V nebesa dvigajmo mi srce in oko!
Slovencem luč naj sveta vera bo!
Le bistrimo si glave, ne dremajmo zaspani,
Rodovom drugim vsi prodani!

Pač lepo je pogodil Slomška umetnik Zajec, ki mu je izklesal iz kararskega marmorja spomenik v mariborski stolnici. Slomšek stoji in mirno zre pred se; desnica mu počiva na srcu, levica pa kaže v prvo izmed štirih knjig,

na katere se opira. Meni se vselej dozdeva, kakor bi Slomšek govoril: »Kar sem tu zapisal, je zajeto iz globine mojega srca, a moje srce je bilo tvoje, mili moj rod. Pridi in slušaj moje nauke!«

Bilo je baš 8. avgusta 1862, torej danes pred 50imi leti, ko je zapisal Slomšek svojo poslednjo pesem. Bival je ta dan na strmem hribu v Šaleški dolini, kjer je blagoslovil cerkev Sv. Križa pri Belih vodah. Bil je že smrtno bolan, da ni več mogel pridigovati. Koj po sv. maši je moral v postelj. Ko so bolečine nekoliko odjenjale, je zahteval spominsko knjigo. V njo je zapisal zadnjo pesem in v pesmi besede, ki so pomembne tudi za nas, za našo Slomškovo zvezo, pomembne uprav za letošnje leto. Glasi se:

Pohvala svetega križa.

O križ na visoko postavljen
Zastava le zmage si nam
Visoko nam bodi pozdravljen
Zaupanje naše si nam.

Hudobni se tebe bojijo
Te pekel od nekdej črti
Pa verni se te veselijo
Brez križa zveličanja ni!

Zastonj krivoverci trušijo
In škripajo s svoj'mi zobmi
Kristjani le k tebi hitijo
Slovencem zaupanje si.

Držimo se svetega križa
 Svet križ nam nebesa odpré
 Svet križ nas nebesom približa
 Le s križem v nebesa se gre.

To je Slomškova zadnja pesem.

S pohvalo svetega križa je sklenil svoje petje mili slavček. Za sv. križ se je vedno junaško boril, sv. križ je še proslavljal, ko je že smrtni angel stal pred njim.

* * *

Venec je zvit, cvetke v njem razvrščene.

Vedno zelene veje vnebokipečih jelk so znak plemenitega, vzvišenega Slomškovega značaja; lepo dišeči rožmarin, ali ni ljubka podoba nevenljive ljubezni njegove do svojega naroda? In srce njegovo čisto ko lilija, skromno kakor vijolica, in delovanje njegovo neumorno, krepko, neustrašeno, mnogokrat nepoznano, neopazeno, napačno sojeno, ali ni kakor nežno a krepko vresje, ki olepšava puštinje in krasi planine, ali kakor bršljan, ki ga zima ne zamori?

In pestrim klinčkom ali nageljnom, polnim krepilne vonjave, bi primerjala njegove spise in lipovemu cvetju Slomškove pesmi.

Kaj še preostaja?

50 letnico obhajamo Slomškove smrti. Ali je Slomšek res umrl? Umrlo

je le trohljivo telo, nehalo je biti njegovo blago srce, a duh njegov še živi in naj se oživlja čimdalje bolj med nami, ki nam je sveto ime: Anton Martin Slomšek.

Na slavnostni venec, s katerim smo se spominjali vrlin našega Slomška, hočemo pripeti le še trak in nanj zapisati z zlatimi črkami — ne — s svojo srčno krvjo našo sveto prisego:

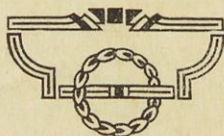
»Tvoji smo, Tebi hočemo slediti, veliki
sin našega naroda!

Tvoji smo, Tebe hočemo posnemati, o
jasni zgled slovenskega značaja.

Tvoji smo, po Tvoji poti hočemo hoditi,

Ti največji učitelj našega ljudstva!

Živel naš Slomšek!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS S

00000386177

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

0 620 662

COBISS 8